

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ АЛЮМІНІЄВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Обов'язковою умовою сталого економічного зростання є всебічний розвиток внутрішнього ринку. Як складова частина економіки, він формує основні балансові пропорції ринкової моделі господарювання, перш за все пропорції виробництва і споживання, сприяючи максимальній мобілізації внутрішніх ресурсів країни. Проте в процесі реформування української економіки, особливо на початковому етапі, виявилися небезпечні тенденції зростання зовнішньої орієнтації виробництва, що ускладнюється не виправданим зростанням імпортової залежності внутрішнього ринку.

Обмеження участі вітчизняного виробника і споживача у процесах відтворення внутрішньої складової національної економіки спричинило активізацію таких негативних явищ, як випереджаючий розвиток екологічно шкідливих виробництв, відплив фінансових ресурсів за кордон, гальмування інноваційних процесів та недовиробництво потенційного ВВП. Це особливо наочно простежується в тенденціях розвитку ринку. Подальша неухвага до розвитку внутрішнього ринку кольорових металів має розглядатися як серйозна загроза економічній безпеці країни.

Принцип пріоритетності розвитку внутрішнього ринку як необхідної передумови становлення національної економіки пройшов апробацію світовим

досвідом. Його важливість підкреслюється в роботах таких відомих зарубіжних економістів, як А. Маршалл, М. Портер, Д. Робінсон, Ф.М. Шерер, Д. Росс, Г. Лібенстайн. На недостатній розвиток внутрішнього ринку як одну з основних причин низької ефективності української економіки звертають увагу вітчизняні вчені-економісти, зокрема О. Власюк, В. Геєць, Н. Гетманцева, С. Дорогунцов, В. Дубровський, Я. Жаліло, С. Кораблін, В. Лановий, І. Макаренко, Б. Панасюк, Г. Пастернак-Тарнущенко, О. Пасхавер, Ю. Пахомов, С. Пирожков, В. Точилін, Л. Федулова, М. Якубовський та інші. Проте, незважаючи на досить значний розвиток теорії ринків, питання сутності внутрішнього ринку взагалі і ринку кольорових металів зокрема, його ролі в системі національного ринку, оцінки його впливу на ефективність економічного розвитку, фінансово-економічної взаємодії суб'єктів внутрішнього ринку залишаються недостатньо опрацьованими [1, 1].

Загальновідомо, що сучасний розвиток наукоємних галузей, у тому числі електроніки, електротехніки, радіотехніки, базується на використанні кольорових металів. Це стало основою для бурхливого розвитку як усієї кольорової металургії в цілому, так і окремих її підгалузей.

На даному етапі кольорова металургія характеризується

виробництвом близько 70 різних металів, причому близько 96% обсягу вироблених металів припадає на алюміній, мідь, цинк і свинець.

Галузева структура кольорової металургії світу в ХХ столітті зазнала кардинальних змін. Різко збільшилася кількість металів, що набувають важливого економічного значення: при їх використанні ґрунтовно полегшується технологічний процес, виробляються більш міцні, якісні матеріали. Підвищилась і роль легких кольорових металів, особливо алюмінію.

Зростання виробництва алюмінію обумовлено збільшенням його застосування в автомобіле- і авіабудуванні (недаремно алюміній називають «крилатим металом»), будівництві, електротехніці, для виробництва побутових товарів тощо. Якщо ще в 1950 р. алюміній за обсягом виплавки посідав 4 місце серед основних кольорових металів, то в 1960 р. – 2, а в 1970 р. – 1 [2, 181].

Виробництво алюмінію, як і багатьох інших кольорових металів, є енергомістким, тому наявність поряд з підприємством кольорової металургії джерела електроенергії є обов'язковою умовою його успішної роботи. Так, наприклад, зараз у США зачиняються багато заводів з виробництва алюмінію через перебої з постачанням електроенергії і високі тарифи на неї.

Зусилля фахівців щодо зниження кількості споживаної електроенергії при виробництві алюмінію дозволили скоротити її питому витрату з 40 до 13 кВт·год. [2, 185].

Вирішення глобальних проблем, які постали перед усім світом, – виснаження корисних копалин Землі, несприятливий екологічний стан нашої планети та ін. – також вплинуло на розвиток кольорової металургії, і алюмінієвої промисловості зокрема.

Серйозною альтернативою виплавці первинного алюмінію стає отримання алюмінію із вторинної сировини (лому, металевих стружки тощо). Так, уже в кінці 90-х років понад 25% світового алюмінію було вироблено із вторинної сировини. Крім того, це дозволяє створювати не величезні заводи-гіганти, а невеликі підприємства, які чутливі до всіх змін, що відбуваються в галузі, особливо пов'язаних з динамікою кон'юнктури ринку. Також вагомим аргументом на користь виробництва вторинного алюмінію є зниження витрат електроенергії під час його випуску.

Таким чином, основною тенденцією розвитку алюмінієвої промисловості є скорочення виплавки первинного алюмінію і збільшення виплавки вторинного, що особливо характерно для Японії.

Слід відзначити, що виробництво алюмінію включає три основні стадії, які утворюють загальний виробничий цикл: здобування алюмінієвих руд (бокситів, нефелінів та алунітів), виробництво глинозему і виплавка металевого алюмінію.

Згідно з оцінкою Геологічної служби США, світові ресурси бокситів оцінюються в 55-75 млрд. т, з них знаходяться в Південній Америці – 33%, Африці – 27, Азії – 17, Океанії – 13 і в інших регіонах – 10%.

На сьогодні основними постачальниками бокситів на світовому ринку виступають Гвінея – 39%, Ямайка – 28, Бразилія – 14% [3, 15].

На рис. 1 зображена структура світового виробництва глинозему. Видно, що світовим лідером є Австралія, на частку якої припадає 63% від загального обсягу виробництва в світі.

Як відзначає журнал «Metal Bulletin Monthly», у 2003 р. світове виробництво первинного алюмінію зросло на 6,2% - до 27,7 млн. т. Основними виробниками

первинного алюмінію є Північна Америка (5,5 млн. т), КНР (5,4 млн. т) і Західна Європа (4,3 млн. т) [4, 14].

Тенденцію збільшення виробництва первинного алюмінію характеризує графік на рис. 2.

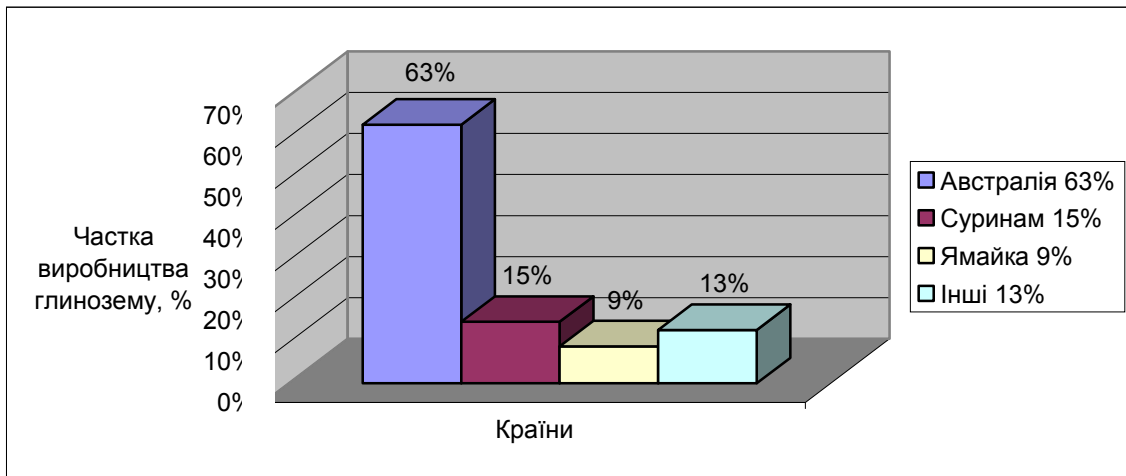

Рис. 1. Структура світового виробництва глинозему [3, 15]

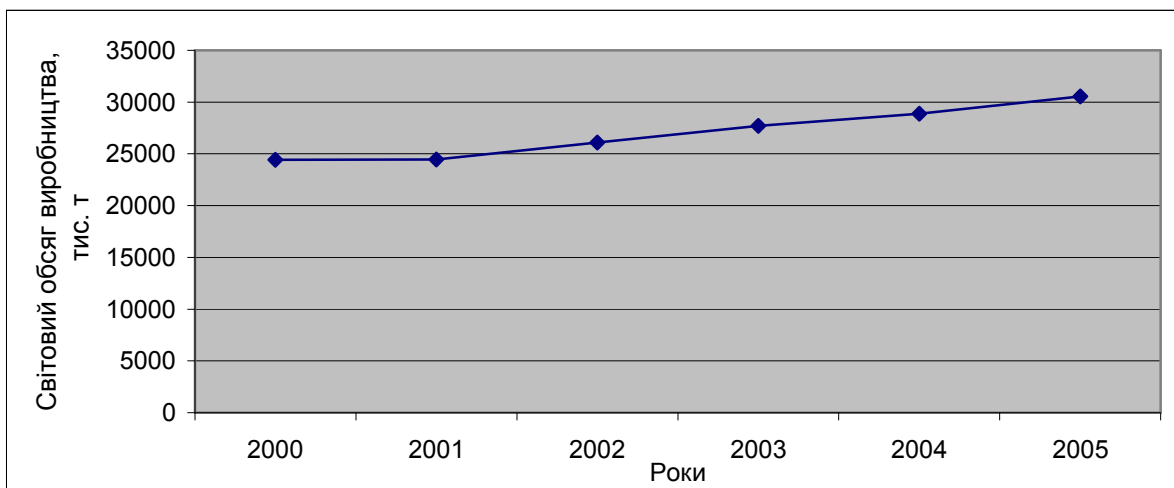

Рис. 2. Світовий обсяг виробництва алюмінію [4, 15]

Не останню роль у розвитку і розміщенні алюмінієвої промисловості відіграють міжнародні корпорації, які мають у своєму розпорядженні різноманітні підприємства – починаючи від добування сировини до випуску кінцевої продукції галузі, серед яких особливо виділяються фірми: «Алкоа» (11% світового виробництва); «Рейнолдс металс» (більше 4%); «Кайзер алюмініум

енд Кемікл» – США; «Аклан» (близько 7%) – Канада; холдинг «Російський алюміній» (близько 10%) – Росія; «Алюмініум Пешине» (більше 3%) – Франція [2, 187].

За оцінкою Міжнародного інституту первинного алюмінію (МІПА), споживання алюмінію в промислово розвинутих країнах у 2003 р. збільшилося порівняно з 2002 р. на 5,9% – до 27 млн.

т, при цьому найбільшим регіоном-споживачем стала Північна Америка – 6,9 млн. т. У Західній Європі воно склало 6,2 млн. т, у КНР – близько 5 млн. т [4, 15].

На сучасному етапі одними з головних учасників на світовому ринку алюмінію є російські підприємства. Провідні виробники алюмінію в Росії – холдинг «Російський алюміній» і група «СУал» – проводять політику, спрямовану на збільшення виробничих потужностей. Так, у 2004 р. «РусАл» здійснює програми з модернізації устаткування і розширення потужностей діючих заводів. Почалося розширення потужностей на заводі у м. Саянську приблизно на 300 тис. т на рік, яке планується завершити в березні 2006 р.

Холдинг «Російський алюміній» є могутньою компанією, яка контролює роботу підприємств Гвінеї з видобутку бокситів, України з виробництва глинозему і великої кількості підприємств Росії з виробництва алюмінію. До них належать Саянський та Красноярський металургійні заводи і багато інших.

Очевидно, у 2005 р. зусилля холдингу будуть спрямовані на подальший розвиток сировинної бази і збільшення частки на ринку за всіма видами продукції.

Ще одне провідне підприємство Росії в алюмінієвій галузі – група «СУал» – входить до десятки провідних світових продуцентів алюмінію. Виробництво нею алюмінію в 2003 р. склало 889,3 тис. т. Це підприємство також не стоїть на місці, а займається розширенням виробництва за рахунок придбання нових заводів, модернізації окремих виробничих підрозділів і поліпшення показників роботи всіх підприємств [5, 12].

Успішний розвиток алюмінієвої галузі в Росії пояснюється наявністю великого числа виробників

електроенергії і відносно невисокою її вартістю. Основними споживачами алюмінію, який виробляється в Росії, є США, КНР і країни Західної Європи. Як свідчить статистика, близько 3/4 всього імпорту алюмінію в США припадає на Канаду і Росію, причому частка Росії з кожним роком зростає [5, 13].

Не останню роль російські виробники алюмінію відіграють і в алюмінієвій промисловості України. Сьогодні алюмінієва галузь України повністю працює на російському капіталі і є її сировинною базою. Так, на сьогодні холдинг «Російський алюміній» володіє через афільовані компанії 94% акцій Миколаївського глиноземного заводу і 70% акцій Запорізького алюмінієвого комбінату. Ці підприємства і складають алюмінієву підгалузь кольорової металургії України [6, 20].

Сумарні потужності згаданих підприємств складають: з глинозему – 1,2 млн. т/рік, з первинного алюмінію і сплавів – 110 тис. т/рік. Виробництво товарного глинозему здійснюється в основному на ВАТ «МГЗ». ВАТ «ЗалК» виробляє глинозем в обсязі 200 тис. т/рік для власних потреб [7, 75].

На ВАТ «ЗалК» – це єдиний в Україні виробник первинного алюмінію – створено виробництво алюмінієвої катанки і алюмінієвої фольги. Передбачається реконструкція електролізного виробництва із збільшенням випуску алюмінію приблизно в 1,5 раза.

Як згадувалося вище, основною сировиною для виробництва алюмінію є боксити і каолін, запаси якого в Україні досить великі. Українські родовища бокситів знаходяться в Черкаській і Дніпропетровській областях, але вони не повністю покривають потребу підприємств, тому їх доводиться імпортувати.

Основними споживачами алюмінію в Україні є авто- і авіапромисловість, ракетно-космічне виробництво і ВПК. Через те, що випуск продукції даних

підприємств характеризується нестабільністю, попит на алюміній на внутрішньому ринку невисокий. До того ж, споживачам необхідний не сам метал (первинний алюміній), а продукція високої переробки (листи, штампування та ін.). Поки що все це імпортується з Росії.

Оскільки Україна не споживає всього виробленого нею металу, то частина з нього експортується. Проте через високу собівартість реалізувати його на світових ринках складно, тому основними покупцями алюмінію є російські підприємства [8, 28].

Відомо, що в 2000 р. однією з умов купівлі ВАТ «МГЗ» було будівництво в Україні нового алюмінієвого заводу з виробництва первинного алюмінію потужністю не менше 100 тис. т на рік, яке повинно було розпочатися у 2002 р. На сьогодні інвестори придбали для створення заводу об'єкт незавершеного будівництва у м. Первомайське Харківської області. Проте тепер інвестори намагаються змінити інвестиційні зобов'язання – пропонують збільшити потужності Миколаївського глиноземного і забути про нове будівництво, оскільки холдингу «Російський алюміній» вигідніше придбання глинозему для власних потреб. Крім того, інвестиції, вкладені в будівництво нового алюмінієвого заводу, будуть повернені компанії тільки через 22 роки, що характеризує даний проект як явно збитковий [8, 30].

Сьогодні є очевидним, що специфічні умови функціонування перехідної економіки характеризуються високим рівнем невизначеності, яка впливає на збільшення ризиків і витрат під час прийняття управлінських рішень. Різкі стрибки характеристик економічного середовища функціонування посилюють і без того кризовий стан суб'єктів господарювання та призводять їх до повної економічної неспроможності і банкрутства, а в масштабах великих

промислових комплексів ці явища являють собою істотну загрозу національній економічній безпеці і взагалі стабільності економіки. Упровадження адаптивних технологій управління, які враховують нестабільність економіки і передбачують вивчення характеру змін зовнішніх умов функціонування підприємств, дозволяє знизити втрати і витрати від нерегулярності функціонування підприємств за рахунок організації ефективного прийняття економічних рішень, що актуально як для української економічної системи, так і для інших країн, що здійснюють перехід до ринкової економіки [9, 1]. Тому виходячи з позицій системного підходу до проблем алюмінієвої промисловості, яка перебуває під впливом нестабільного ринкового середовища, можна зробити такі висновки:

у світі спостерігається тенденція до збільшення виробництва алюмінію. Тому серйозною альтернативою світовому виробництву первинного алюмінію стає виробництво алюмінію з вторинної сировини;

основним завданням фахівців є зниження енергоємності виробництва алюмінію;

алюмінієва промисловість Росії набирає оберти, що робить її одним із провідних постачальників алюмінію у світі;

в Україні алюмінієва промисловість представлена ВАТ «МГЗ» і ВАТ «ЗАЛК», які знаходяться під контролем холдингу «Російський алюміній». Перспективи їх діяльності на сьогоднішній день не зовсім зрозумілі.

Підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що сучасне становлення ринкових механізмів управління соціально-економічною системою України свідчить про появу можливостей стабільного економічного розвитку, в забезпеченні якого провідна роль належить металургії, і зокрема

алюмінієвій промисловості. Однак несистемність державної регіональної політики та діяльність у сфері управління макроекономічними процесами стала однією з основних причин стримування збалансованого соціально-економічного розвитку держави, поглиблення міжрегіональних диспропорцій. Тому серед важливих факторів підвищення ефективності управління економікою на перший план виступає моделювання макроекономічних процесів на державному та регіональному рівнях для забезпечення вибору державної регіональної економічної політики, яка спрямована на економічне зростання регіонів та розвиток економіки України [10, 1].

Динамічний розвиток ринкових відносин в Україні, прагнення побудови відкритої економічної моделі національної економіки, інтеграція у світові процеси глобалізації висувають нові вимоги і формують відмінні від існуючих стандарти діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Перегляду підлягають методи управління фінансами підприємства, методи планування фінансово-господарської діяльності, методи контролю, фактори мотивації персоналу, принципи створення організаційної структури, стратегія розвитку підприємства.

Література

1. Михайленко О.Ф. Регулювання пропорцій та ефективності внутрішнього ринку промислової продукції: Автореф. дис. ... к.е.н.: 08.07.01/Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України – К., 2004. – 20 с.
2. Родионова И.А. Промышленность мира: территориальные сдвиги во второй половине XX века. – М.: Московский лицей, 2002. – 368 с.
3. Васильев И. Положение с бокситами и глиноземом в мире и в США// БИКИ. – 2003. - №27 (11 марта). – С. 15.
4. Васильев И. Прогноз рынка алюминия// БИКИ. – 2003. - №137 (29 нояб.). – С. 14-15.
5. Васильев И. В алюминиевой промышленности СНГ// БИКИ. – 2004. - №45 (20 апр.). – С. 12-13.
6. Охрименко Д. НГЗ ограничивает ответственность// Инвест. Газ. – 2004. – №25 (22 июня). – С. 20.
7. Забелин И.В., Проценко В.М. Состояние цветной металлургии Украины и проблемы ее развития// Металлургическая и горнорудная промышленность. – 2003. - №4. – С. 75-78.
8. Кругликов П. Алюминиевый завод из пресс-релизов// Фондовый рынок. - 2003. - №7. – С. 28-32.
9. Стасюк В.П. Моделі адаптивного управління підприємством у нестабільному економічному середовищі: Автореф. дис. ... д.е.н.: 08.03.02 / ДНУ. – Донецьк, 2003. – 35 с.
10. Солодухін С.В. Моделювання макроекономічних процесів вибору державної регіональної економічної політики: Автореф. дис. ... к.е.н.: 08.03.02 / ДНУ. – Донецьк, 2003. – 16 с.